

CULTUL IMPERIAL ÎN TIMPUL DOMNIEI LUI NERO CLAUDIUS CAESAR (54-68 P. CHR.)

Andreea Raluca Barboș

Lucius Domitius Achenobarbus, sau Nero, așa cum va fi numit mai târziu, ultimul împărat al dinastiei Iulia-Claudia, s-a născut la Antium, în anul 37 p. Chr. Acesta era urmașul a două familii romane importante, a Domitiilor Achenobarbi¹ pe linie paternă, iar pe linie maternă al gintei Claudia.

În anul 50 p. Chr. împăratul Claudius îl adopta pe fiul proaspetei sale soții, Agrippina. În acest fel, Nero căpătă drepturi egale cu Britannicus, fiul legitim al lui Claudius și chiar un avantaj, acela al vârstei, fiind cu patru ani mai mare decât fiul Messalinei.

Preluarea domniei de către Nero presupunea și îndeplinirea legitimării dinastice. Faptul că imediat după funeraliile lui Claudius Senatul a votat apoteoza imperială, iar Nero a apărut ca *divi Claudii filius*² nu reprezenta un element decisiv, pentru că și Britannicus era, de asemenea, fiul divinului Claudius. De altfel, Nero a interzis cultul tatălui său adoptiv, preoții acestuia fiind atestați în provinciile Imperiului Roman abia în timpul Dinastiei Flavia³. Legitimitatea domniei lui Nero venea din căsătoria sa cu Octavia, fiica lui Claudius, de care va divorța în anul 62 p. Chr.⁴

La numai o lună de la înlăturarea fratelui său vitreg, la începutul anului 55 p. Chr., și preluarea puterii, Nero a primit din partea locuitorilor Alexandriei omagiile aduse în mod normal unui faraon. Acesta era văzut în Egipt ca „speranța lumii, bunul zeu al lumii și începutul tuturor lucrurilor bune”⁵. În această parte a Imperiului Roman, Nero a fost numit purtător de noroc și protector al lumii, promotor al fertilității: „el permite semințelor să crească atunci când Nilul se revarsă”. Tot în Egipt, Agrippina era aclamată ca „mamă a divinului”. Acest titlu oferit Agrippinei apare menționat pe monedele apărute

¹ Suetonius, *Nero*, 1: „Din ginta Domitia, două familii deveniră ilustre: a lui Calvinus și cea a lui Achenobarbus. Achenobarbi au ca autor al neamului și poreclei lor pe Lucius Domitius. [...] dacă Nero a decăzut de la virtuțile celor vechi, a moștenit în schimb viciile fiecăruia, transmise parcă din tată în fiu”.

² Filiația divină a tânărului împărat este indicată pe o emisiune monetară din anul 55 p. Chr.

³ CIL, V, 6977: *[Q(uinto) Glitio] P(ubli) f(ilio) Stel(latina) / [Atilio] Agricolae co(n)s(uli) II / [VII] viro epulonum sodali / Augustali Claudiali*; CIL VI, 41219: *M(arcus) Aurelius M(arci) f(ilius) Papirius Socrates [...] sodali Augustali Claud[ial]i*; CIL IX, 1648 = ILS, 6499, din Benevent: *Aug(ustalis) Claud(ialis)*; CIL V, 7493 = ILS 5401 = AnnÉp (1991), 715, descoperită la Chieri: *T(itus) Sextius [T(iti) f(ilius) B]asilicus Aug(ustalis) Claudialis*; AnnÉp (1946), 210, din Rhegium, realizată de un libert: *C(aio) Pomponio / Rufi lib(erto) / Felici / V(iri) Aug(ustalis) Claud(ialis)*.

⁴ A. Weigall, *Nero*, București, Editura Artemis, f. a., p. 203.

⁵ B. P. Grenfell, A. S. Hunt, *The Oxyrhynchus papyri*, (POxy), Londra, 1898, 7.1021.

în Răsăritul Imperiului la începutul domniei lui Nero⁶. Pe monede, Nero apare ca „zeu Soare” sau ca noul Agatodaimon, noul protector al Alexandriei⁷.

Pentru Capitală, informațiile cu privire la onorurile primite de către Nero ne parvin de la Tacitus.

La Roma, Nero a primit onoruri divine încă din timpul vieții lui Claudius. În timpul scurs între adopția în familia imperială și urcarea pe tronul Romei, la Pompeii apare menționat *flamen Neronis Caesaris Aug(usti) filii*⁸.

Tacitus vorbește în cea de-a XIV-a carte a *Analelor* despre faptul că Senatul devenise o slugă obedientă a noului împărat. Această slugărnicie devine evidentă în momentul în care Octavia a fost omorâtă, iar senatorii au decretat slujbe de mulțumire zeilor. Și astfel se va întâmpla de fiecare dată când Nero a „poruncit surghiunuri și crime”, iar „ceea ce era privit atunci ca vestind un eveniment fericit, siguranța statului, a devenit acum pentru noi semnul unei urgii pentru stat”⁹.

Urcarea pe tron a lui Nero a fost însoțită de mari speranțe, care la rândul lor erau însoțite de noi onoruri divine. Chiar și Seneca vedea în urcarea pe tron a tânărului împărat „începutul unei ere fericite” și îl compară pe fiul lui Claudius cu Apollo, zeu cu care Nero este „identic ca frumusețe și talent artistic”¹⁰.

Imediat după urcarea sa pe tron, Nero a primit din partea Senatului Roman o serie de onoruri care au întărit percepția divină a persoanei împăratului. Printre aceste onoruri putem menționa ridicarea statuii lui Nero, în mărime naturală, așezată în templul lui *Mars Ultor*¹¹. G. Schumann susține că împăratul, după primirea acestor atenții din partea senatorilor, a fost divinizat încă timpul vieții¹². Primirea titlului de *divus* încă din timpul vieții era un fapt extraordinar, nici un împărat nu își mai asumase această onoare. Statuia din templul zeului Marte îi conferea lui Nero aceeași poziție cu divinitatea prezentă în edificiu. Mărimea statuii indica faptul că împăratul era la fel de puternic ca

⁶ La Samos a fost descoperită o monedă pe care apărea și Agrippina cu mențiunea: *Theo mater*.

⁷ M. Bergmann, *Die Strahlen der Herrscher. Theomorphes Herrscherbild und politische Symbolik im Hellenismus und der römischen Kaiserzeit*, Mainz, 1998, p. 18.

⁸ CIL IV, 1185 = IV, 3884 = ILS 5145, 7992, 7995: „preotul personal al lui Nero Caesar, fiul împăratului”.

⁹ Tacitus, *Annales*, 14.64.3.

¹⁰ Seneca, *Apokolokyntosis*, 4.1-2; E. Champlin, *Nero*, București, Editura All, 2006, p. 117: „reprezentarea lui Nero ca Apollo și Soare nu însemna doar opinia unui anturaj lingusitor, împăratul era pretutindeni apreciat, poporul răspunzând cu patos manifestărilor sale artistice”.

¹¹ Tacitus, *Annales*, 13.8.1: „[...] iar pentru împărat veșmânt triumfal în zilele rugăciunilor și ovaționarea sa la intrarea în Roma, iar statuia lui, deopotrivă în mărime cu a lui Marte Răzbunătorul, să fie așezată în templul acestuia”.

¹² G. Schumann, *Hellenistische und griechische Elemente in der Regierung Neros*, Leipzig, 1930, p. 26.

*Mars Ultor*¹³, dar de la Tacitus aflăm că, la începutul domniei, împăratul nu a dorit ca Senatul să îi ridice statui din aur și argint sau ca începutul anului să fie fixat în luna decembrie, luna în care el era născut¹⁴.

Cât de mult conta adorarea unei singure persoane din cadrul familiei imperiale se poate observa după moartea Agrippinei. Considerând-o o povară și o piedică în calea sa, Nero a dorit să își înece mama, urmând ca după naufragiul pus la cale de el și de comandantul flotei de la Misenum, Agrippina să primească un „templu și altare, precum și toate celelalte semne pentru a-și dovedi dragostea de fiu”. Cum aceasta a reușit să scape, împăratul a trebuit să găsească o altă soluție, un alt „accident” care să îi curme viața mamei sale. A doua tentativă a reușit, Agrippina fiind asasinată chiar în casa sa de la țară de către libertul Anicetus.

După cum era normal, defuncta trebuia să primească onorurile în calitate de soție și mamă de împărat, să fie cinstită ca *Augusta*, dar Nero a primit onorurile ca unul care salvase din nou statul de la o mare primejdie. În acest sens, a fost ridicată o statuie de aur zeiței Minerva, iar alături de ea a fost așezat bustul lui Nero. Pentru a marca și mai mult ura pe care o nutrea față de mama sa, ziua de naștere a acesteia a fost trecută în rândul zilelor nefaste¹⁵.

Nero și-a mai pus odată în evidență statutul său de zeu. După moartea soției sale Popaea și a copilului nenăscut al acesteia¹⁶, atât Popaea cât și copilul au fost deificați, iar Nero a apărut în fața romanilor ca tată și soț al unor divinități¹⁷. Astfel, îi era facilitată calea spre propria apoteoză.

În urma aflării veștii despre conspirația lui Piso, Senatul a decretat aducerea de ofrande și mulțumiri zeilor pentru faptul că îl protejaseră pe Nero¹⁸. De asemenea, consulul Cerealis Anicius a propus „să i se înalțe imediat,

¹³ L. Cerfaux, J. Tondriaux, *Un concurrent du christianisme: le culte des souverains dans la civilisation greco-romaine*, Tournai, 1957, p. 350.

¹⁴ Tacitus, *Annales*, 13.10.1: „[...] se opuse acelora care propuneau pentru el o statuie din argint sau din aur masiv. Și, deși senatorii hotărâseră ca anul să înceapă în decembrie, luna în care se născuse Nero, el păstra vechea datină religioasă ca anul să înceapă cu calendele lui Ianuarie”.

¹⁵ Tacitus, *Annales*, 13.10.1; 14.3.3; 14.12.1.

¹⁶ Moartea Popaei Sabina, în anul 65 p. Chr., a însemnat pentru Nero un dezastru atât din punct de vedere politic, cât și personal. Aceasta nu îi oferise până atunci nici un urmaș, iar de moartea ei și a copilului era responsabil însuși împăratul.

¹⁷ Tacitus, *Annales*, 16.6.2: „mama a unui prunc zeificat”. Nero mai avusese o fiică, Claudia, care a murit la doar patru luni de la naștere. E. Beurlier, *Essai sur le culte rendu aux empereurs romains*, Paris, 1890, p. 36: „Néron fit décerner le titre de *Diva Claudia Virgo* à la fille qu'il avait eue de Popaea, et qui mourut quatre mois après sa naissance”. Weigall, *Nero*, p. 227.

¹⁸ Reacția lui Nero a fost eliminarea unui număr mare de suspecți. Seneca a fost unul dintre cei forțați să se sinucidă. Garda pretoriană a fost răsplătită, iar pe cei socotiți demni de încrederea lui, Nero i-a răsplătit cu *insignia triumphalia* sau *insignia consulares*, așa cum a fost cazul lui Nymphidius Sabinus.

pe cheltuiala statului, un templu divinului Nero”¹⁹. De frica unui alt complot, după cum aflăm tot de la Tacitus, Nero a refuzat această construcție sub pretextul că „cinstirea ca zeu a împăratului nu trebuie rânduită decât numai după ce a încetat de a mai trăi printre oameni”²⁰.

În aceeași ședință a Senatului s-a propus ca luna aprilie să primească numele împăratului. Astfel, aprilie a fost numită *Neroneum*²¹, dar și alte luni ale anului au suferit modificări datorită intervenției lui Nero: luna mai a fost numită *Claudius*, după tatăl său adoptiv, iunie a fost denumită *Germanicus*²².

Odată îndeplinită și această dorință de preamărire, Senatul a mai făcut un pas în adorarea împăratului. Pe emisiunile monetare ale vremii, Nero apare cu o coroană radiată pe cap, acesta fiind simbolul apoteozei imperiale²³.

Nici din partea poezilor Nero nu a suferit vreo nedreptate. Calpurnius Siculus aparține aceluși grup de poeți care căuta să îl așeze pe Nero alături de Iuppiter. El descrie această guvernare ca fiind o binecuvântare. Poetul indică faptul că Iuppiter s-a transformat în conducător: „Tu, Iuppiter ți-ai schimbat înfățișarea, devenind împărat, sau un alt zeu a coborât sub chipul unui muritor. Te rog, stăpânește pentru întotdeauna acest pământ și acest popor”²⁴. Într-o inscripție descoperită la Karditsa, în Achaia, Nero era văzut ca „stăpân al întregului Univers, Zeus al eliberatorilor”²⁵.

Într-un alt poem, *Carmina*, Nero este asemănat cu zeul Soare *Phoebus*, zeu care produce tunetele cu ale sale mâini²⁶. După cum se vede, în Nero s-au împletit atât atributele lui Zeus / Iuppiter, cât și cele ale zeului Soare. Leonidas din Alexandria îl considera unul și același cu Zeus, iar soția sa Popaea era

¹⁹ Tacitus, *Annales*, 15.74.3: *ut templum divo Neroni quam maturrime publica pecunia poneretur*.

²⁰ Tacitus, *Annales*, 15.74.3. În mod asemănător vorbise și Claudius, într-o scrisoare către alexandrinii. H. J. M. Milne, *Catalogue of the Literary Papyri in the British Museum (P.Lond)*, Londra, V, 1912, p. 82-100: „Vreau ca templele și alte asemănătoare lucruri să fie acordate doar zeilor, după judecata timpului”.

²¹ Suetonius, *Nero*, 55; *AE* 1930, 124: *Nonis Neronis sal(ve)*.

²² Tacitus, *Annales*, 16.12.2: „Și lunilor care urmau după aprilie le sunt preschimbate numele: de pildă, luna mai ia numele lui Claudius, iar iunie pe al lui Germanicus”; tot aici este explicat și motivul acestor modificări: „Cornelius Orfitus, care primise această însărcinare, declară că tocmai de aceea s-a schimbat numele lunii iunie, pentru că doi Torquati, uciși pentru fărâdelegile lor, făcuseră din *Iunius* un nume vestitor de rău”.

²³ Beurlier, *Essai sur le culte*, p. 49: „Corona radiata fut une signe plus manifeste encore de la divinité impériale. Elle ne figura d’abord que sur la tête des Divi. Bientôt les empereurs se l’attribuerent de leur vivant. Néron donna l’exemple et ses successeurs l’imitèrent”.

²⁴ Calpurnius Siculus, 4.142-145: *tu quoque mutata seu Iuppiter ipse figura / Caesar, ades seu quis superum sub imagine falsa mortalique lates (es enim deus); hunc, precor, orbem, / hos, precor, aeternum populus rege!*

²⁵ IG, 7.2713: *o tou pantos kosmou kyrios Neron [...] Zeus Eleutherios*.

²⁶ *Carmina*, 1.28-29.

văzută ca „soția lui Zeus”²⁷, deci cuplul celest Zeus-Hera / Iuppiter-Iunona avea echivalent pe pământ.

Dar fiind considerat divin, Nero aparținea atât lumii pe care o guverna în calitate de împărat, cât și celei a zeilor. După moarte, Nero urma să locuiască în cealaltă lume, iar Calpurnius Siculus, dorindu-i o viață lungă și o domnie pe măsură, îi transmitea prin versurile sale că „n-ar trebui să înlocuiască palatul cu cerul”²⁸. Din aceste versuri putem înțelege că domnia împăratului era văzută ca o secvență din existența sa ca zeu. În acest sens, același poet descrie în câteva cuvinte trecerea de la domnia lui Claudius la cea a lui Nero: *non eadem nobis sunt tempora, non deus idem*²⁹, întărind astfel credința în forța superioară aflată la cârma Imperiului Roman.

Când percepția lui Nero ca divinitate a devenit din ce în ce mai puternică, el a început să fie considerat întruchiparea zeului Apollo. Numele acestui zeu apărea și într-o aclamație a Senatului: „în sănătatea lui Nero, lui Apollo”³⁰. Tot în această perioadă au început să circule diverse povești referitoare la momentul nașterii lui Nero.

Cassius Dio vorbește despre misterioasele raze de soare, care au luminat copilul abia născut; aceste raze trebuie să fi apărut deodată, pentru că soarele încă nu răsărise³¹. Aceeași poveste o întâlnim și la Suetonius. Și aici, Nero s-a născut chiar la răsăritul soarelui, iar razele au luminat mai întâi copilul și apoi pământul³². La o analiză atentă a pasajului suetonian, P. Grimal observa că textul exprima acea *union au disque* egipteană, adică captarea energiei solare pure, înainte ca razele să atingă pământul³³. Aceasta ar fi o variantă, dar Suetonius se poate referi la fel de bine și la obiceiul de a așeza copilul pe pământ, iar tatăl, în semn de recunoaștere a acestuia, urma să îl ridice³⁴. Aproximarea întâmplării de riturile egiptene nu face nimic altceva decât să îi legitimeze asemănarea, de mai târziu, cu zeul Soare.

²⁷ Leonidas din Alexandria, *Anthologia Graeca*, 9.355: *Dios eyni*.

²⁸ Calpurnius Siculus, 4.141: *nolit pensare palatio caelo*.

²⁹ Calpurnius Siculus, 4.30: „acestea nu mai sunt aceleași timpuri pentru noi, el nu mai este același zeu”.

³⁰ Cassius Dio, 62.20.5.

³¹ Cassius Dio, 61.2.1.

³² Suetonius, *Nero*, 6.1: *paene ut radiis prius quam terra contingeretur*.

³³ P. Grimal, „Le de Clementia et la royauté solaire de Neron”, în *RÉL*, 49 (1971), p. 211.

³⁴ Recunoașterea copilului a fost făcută, de altfel, de către Domitius Ahenobarbus, când i-a prevestit un destin înfricoșător: „Nu se putea naște decât ceva detestabil, o nenorocire pentru popor”.

După anul 65 p. Chr., Nero a încercat să își reclădească prestigiul militar. Astfel, cu ajutorul lui Domitius Corbulo a rezolvat problema armeană³⁵ și a organizat spectacole în cinstea regelui Thiridates³⁶, venit la Roma, în anul 66, pentru a-și primi coroana din mâinile lui Nero. În timpul acestor festivități, Nero a fost aclamat ca noul Soare, zeu ce își împrăștie razele în întregul teatru. Văzând toate acestea, Thiridates i s-a adresat lui Nero *elthon te pros se ton emon theon*³⁷.

Pentru a încheia această imagine strălucitoare a lui Nero, trebuie amintită și casa de pe pământ a zeului, acea *Domus aurea*. Dintr-o inscripție descoperită la Roma aflăm că în extraordinara construcție realizată de Nero, după incendierea Romei, Eumolpus și fiica sa Claudia Pallas au ridicat un altar pentru Soare și Lună: *Eumolpus Caesaris (servus) a supellectile domus auriae (!) et Claudia Pallas (filia) Soli et Lunae donum posuerunt*³⁸.

M. Bergmann este cel care a interpretat această inscripție. El demonstrează că Soarele îl reprezintă, de fapt, pe Nero, iar cel care a dedicat acest loc de cult o face pentru stăpânul său, în situația de față zeul Soare Nero. Bergmann atrage atenția și asupra statutului celor care au făcut altarul. Analizând numele celor doi se poate observa, spune el, că Eumolpus este sclav și nu are gentiliciu, pe când fiica sa, care nu provine dintr-o căsătorie legitimă, poartă numele mamei, Claudia, probabil și ea o fostă sclavă, eliberată de către împăratul Claudius³⁹.

Așa cum am văzut, Nero a fost identificat încă de la începutul domniei sale cu Apollo / Helios / Phoebus. La fel ca și unchiul său, Caius Caligula, a fost numit „noul Soare care strălucea asupra grecilor”⁴⁰. În aceeași inscripție apare menționat și un preot al cultului lui Nero, *archiereus ton Sebaston*⁴¹ *dia biou kai Neronos Klaudion Sebastou*⁴², și, de asemenea, un altar dedicat lui Zeus Soter și lui Zeus Eleutherios Nero. În templul lui Apollo au fost așezate, după cum ne

³⁵ În anul 60 p. Chr. Corbulo a fost trimis în Armenia pentru a menține acest teritoriu în sfera de influență romană, numindu-l rege pe Tigranes al V-lea. Acesta va fi înlăturat de pe tronul armean în anul 62, din cauza gravelor probleme cu parthii.

³⁶ Cassius Dio, 63.6.2.

³⁷ Cassius Dio, 63.5.2; Plinius cel Bătrân, *Naturalis Historia (NH)*, 30.6.1: „Thiridates adusese cu el magi și îl inițiase pe Nero în praznicele magice”. Zeul pe care îl venera Thiridates, și cu care îl identifica pe Nero, era Mithra. E. Cizek, *Secvență romană*, București, Editura Politică, 1986, p. 320: „Convertirea lui Nero la mithraism constituia, de fapt, și un act politic: împăratul încerca să se identifice în felul acesta cu Apollo, Soarele - Rege”.

³⁸ CIL VI, 3719 = 31033 = ILS 1774.

³⁹ Bergmann, *Die Strahlen der Herrscher*, p. 194-201.

⁴⁰ IG 7, 2713 = SEG 3, 814 = ILS 8794.

⁴¹ E. Kornemann, „Zur Geschichte der antiken Herrscherkulte”, în *Klio. Beiträge zur Alten Geschichte*, Berlin, 1 (1902), p. 81.

⁴² IG 7, 2713 = SEG 3, 814 = ILS 8794.

propune M. Bergmann, imaginea lui Nero însoțită de cea a Messalinei. De asemenea, pe lângă aceste monede au fost bătute și altele, reprezentându-l pe *Divus Augustus*⁴³ cu aceeași coroană. Simbolul razelor solare aflate deasupra capetelor celor doi împărați face legătura dintre cel care se afla în viață și cel trecut la cele veșnice, dar fără a marca vreo diferență între cele două divinități.

O altă dovadă a cinstirii persoanei divine a lui Nero se va materializa într-o statuie gigant, statuie care va fi așezată în vestibulul casei mai sus amintite. Avea 36 de metri înălțime, și, probabil, îl înfățișa pe Nero cu razele solare deasupra capului⁴⁴. Această statuie din Roma concura cu cea a zeului Helios din Rhodos. Pentru a face și mai mare diferența dintre cele două divinități, Antiphilos din Byzantium scria: „doar am ieșit și o nouă rază m-a fulgerat: Helios, Nero strălucește mai tare decât tine. Mai știu eu cui aparțin? Unul m-a ridicat dintre valuri, acum celălalt mă ține la suprafață”⁴⁵.

Lângă Roma a fost descoperită o inscripție dedicată în mod direct lui Nero și lui Silvanus. Inscripția indică consacrarea unei capele prevăzută cu busturi, probabil, ale ambelor divinități: *Neroni Caesari Aug(usto) et sancto Silvan[o] aediculam cum imagin(ibus)*⁴⁶. De asemenea, sub un graffito de pe un templu gallic de la Chateaufort, a fost descoperită o inscripție care îi indica pe Nero și pe Limetus drept beneficiarii acestei dedicații⁴⁷. Nu putem ști dacă în această inscripție au fost menționați și preoții cultului, pentru că restul textului nu a putut fi recuperat.

În perioada cât a fost guvernator al Insulelor Baleare, Lucius Titinius Glaucos Lucretianus a dedicat două inscripții în care sunt menționați Nero, Popaea și Claudius, acesta din urmă în calitate de tată al împăratului: *Divae Popaeae Augustae Imp(eratoris) Neronis Caesaris August(i uxoris) [...] Imp(eratori) Neroni Claudio divi Claudi f(ilio)*⁴⁸. După cum putem observa, în această epigrafă Nero nu primește nici un titlu divin, fiind menționat doar ca soț al divinei Popaea și fiu al lui *divus* Claudius.

Chiar dacă Popaea avusese parte de recunoașterea calităților sale divine, ca mamă a doi copii deificați, nu primise statui de cult, iar Otho, după moartea lui Nero și preluarea domniei, a comunicat Senatului dorința ca divinei Popaea să îi fie ridicate statui și să îi fie din nou celebrat cultul. Unii au crezut că prin această mișcare Otho ar fi dorit să îl reabiliteze pe Nero⁴⁹.

⁴³ Augustus era reprezentat pe monede cu acea coroană și cu un sceptru în mână, iar împărăteasa ținea în mână un corn al abundenței, ca odinioară zeița Roma.

⁴⁴ Plinius cel Bătrân, *NH*, 34.45.

⁴⁵ Leonidas din Alexandria, *Anthologia Graeca*, 9.178.

⁴⁶ CIL VI, 927 = ILS 236.

⁴⁷ AnnÉp (1993), 1152: *V(otum) a(nimo) l(ibens) m(erito) / Neron(i) Limet(o)*.

⁴⁸ CIL XI, 1331 = ILS 233.

⁴⁹ Tacitus, *Istorii*, 1.78.2.

Cât de negativă este tradiția literară antică referitoare la Nero, se știe. Suetonius și-a adus o mare contribuție la prezentarea personalității malefice a împăratului, dar spre sfârșitul biografiei sale lasă să se înțeleagă că mulți oameni își aduc aminte cu bunăvoință de domnia acestuia. Nero a stat în fruntea Imperiului Roman destul de mult pentru ca trecerea de la adorarea unei divinități la alta să nu se facă prea ușor, de la o zi la alta⁵⁰. Suetonius notează faptul că oamenii purtau cu ei imagini ale împăratului și le arătau acum, ca și atunci, în Forum. Istoricul antic nu putea înțelege cum aceste imagini mai puteau fi folosite în condițiile în care Nero suferise, prin hotărârea Senatului, *damnatio memoriae*. În orice caz, Otho, unul dintre cei patru împărați ai anului 68 p. Chr., se va numi Nero pentru aproape șase luni. În timpul scurtei sale domnii au fost reșezate statui ale defunctului împărat, care se pare că încă mai existau în număr mare⁵¹.

Disprețuind tot ceea ce era moral și încercând să implementeze cetățenilor romani o nouă mentalitate, bazată pe valori cu totul ieșite din normalitate, Nero a reușit să utilizeze cultul împăratului în scopuri pur politice. În cei 14 ani de domnie, acesta a transformat cultul divinilor împărați într-un apanaj al puterii absolute, afirmând astfel caracterul providențial al misiunii imperiale.

Chiar dacă nu și-a dorit ca tatăl său, împăratul Claudius, să primească onorurile divine, Nero nu s-a putut opune tradiției și hotărârii Senatului. În schimb, a reușit să-i reducă la tăcere pe oponenții reali ai sistemului său politic și chiar și pe cei bănuți doar că ar putea atenta la siguranța sa sau a statului.

De-a lungul anilor, Nero s-a dovedit a fi preocupat de conservarea poziției sale unice în viața Imperiului Roman prin crime și surghiunuri, dar, mai ales, de recunoașterea calităților sale artistice deosebite. Această recunoaștere a însemnat o nouă etapă în evoluția cultului imperial. Vocea lui Nero a fost recunoscută în întregul Imperiu Roman ca fiind divină, asemănătoare celei a zeului Apollo.

Dintr-o analiză atentă a comportamentului lui Nero aflat sub protecția apolliniană putem observa că acest zeu nu mai era același cu Apollo, protectorul lui Octavianus la Actium, ci un zeu care suferise vădite influențe dionysiace.

Dedicațiile descoperite în spațiul roman ne indică o fire deloc constantă a împăratului și total dezinteresată de oficierea unor ceremonii în onoarea zeilor tradiționali romani. Astfel, îl putem găsi asociat cultului lui Apollo, Marte, Iuppiter sau Mithra. Cultul acestui din urmă zeu a pătruns la curtea lui

⁵⁰ Suetonius, *Nero*, 57.

⁵¹ Suetonius, *Otho*, 7.1.

Nero prin magii aduși de Thiridates cu ocazia încoronării sale, dar a fost abandonat după călătoria împăratului pe pământul Helladei. În misticul Orient au fost descoperite inscripții, în care cei onorați erau membrii familiei imperiale, Agrippina, Octavia, Popaea și *Diva Claudia Virgo*.

Tot în timpul domniei sale, cultul imperial a cunoscut o inovație. Dacă până la Nero doar Augustus și Claudius primiseră apoteoza după moarte, Tiberius refuzând cinstirea sa ca zeu, iar Caius Claigula fiind damnat, ultimul iulio-claudian a reușit să primească titlul de *divus* încă din timpul vieții. În conformitate cu acest titlu, au fost oferite și însemne, astfel *corona radiata*, specifică împăraților divinizați după moarte, a devenit un simbol al împăratului – zeu în viață.

„Galeria monștrilor”⁵² iulio-claudieni a fost încheiată de acest împărat a cărui domnie poate fi considerată o copie a domniei unchiului său, Caligula, plină de atrocități. Execuțiile puse în practică din ordinul împăratului, printre care și cea a mamei sale, erau îndeplinite pentru a-i asigura lui Nero o domnie lungă, lipsită de griji. Toate aceste crime, realizate, după spusele sale, pentru a asigura securitatea actului de guvernare, erau urmate de spectacole grandioase menite să demonstreze că pericolul fusese înlăturat. Odată cu moartea sa, survenită în anul 68 p. Chr., iulio-claudienii dispar din viața politică a Imperiului Roman.

⁵² R. Etienne, *Le siècle d'Auguste*, Paris, 1989, p. 12.